

Братусь І.В.

кандидат філологічних наук, доцент;

Михалевич В.В.

кандидат культурології, доцент;

Радущинська В.В.

бакалавр,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ЛІТЕРАТУРНА СПАДЩИНА ЛЕСІ УКРАЇНКИ У ТВОРЧОСТІ ВИДАТНИХ ХУДОЖНИКІВ ХХ – ХХІ СТ.

Аналіз та дослідження розвитку ілюстрації в українському образотворчому мистецтві є актуальним питанням. Важливим є процес видозмінення ілюстрації до творів українських літературних класиків. На прикладі літературних творів Л.Українки можна дослідити ілюстративний матеріал в історичному проміжку часу з ХХ століття до сьогодення у творчості видатних художників ілюстраторів. Дане дослідження є корисним прикладом для творчої діяльності художників-ілюстраторів, дизайнерів та театральних художників.

Історичний аспект дослідження ілюстрації розглядається у наукових працях вітчизняних дослідників: Л.В. Владич, А.П. Шпаков, І.І. Верба, П.О. Білецький, Н.Ю. Белічко, М.О. Криволапов, О. В. Ламонова, О.К. Федорук, О.А. Лагутенко, О.О. Авраменко, в яких досліджено особливості творчих методів та стилів видатних майстрів. Серед художніх робіт, присвячених літературним творам Л. Українки, особливе місце посідають праці: І. Їжачкевича, М. Худяка, В. Чебаника, М. Дерегуса, В. Стеценка, Н. Лопухової, С. Караффи-Корбут, П. Дорошенко.

Особливе місце в українській книжковій графіці завжди займала мистецька спадщина ілюстрування творів класиків української літератури. Класики української літератури: Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко, Іван Котляревський та багатьох інших, надихали вітчизняних графіків на відповідні образотворчі інтерпретації їх творів.

Досліджуючи та аналізуючи специфіку художніх прийомів мистецької спадщини ілюстрування творів Лесі Українки можна зазначити, що, як у літературі, так і в образотворчому мистецтві завжди існує підтекст, який безмежно розширює можливості впливу на читача і глядача. Для митців розкриваються широкі можливості вільного тлумачення певних образів і тем. Художник-ілюстратор, спираючись на відтворену письменником дійсність збагачує літературний матеріал власним життєвим досвідом, власними асоціаціями, особистим ставленням до твору.

Перша ілюстрована збірка поезій Л.Українки «На крилах пісень» була видана у 1892 р. У ній багато графічних та живописних вставок, але на жаль автор невідомий. Після неї слідували друга і третя книжка з оригінальним художнім оформленням, але також без авторів художників [2].

Велику увагу привертає книга «Лісова Пісня» 1937 року, яку проілюстрував художник І.Іжакевич. Відомо що художник був серед митців-живописців, які свої роботи виконували переважно олійними фарбами в техніці гризайль. Кожна картинка захищена мікалентним папером. Художник працював у галузі монументального, станкового та театрального-декоративного живопису, станкової графіки, ілюстрації. І.Іжакевич використовуючи свої глибокі знання з життя українського народу, місцевостей, де відбувалися події, узагальнюючи й типізуючи все це, створив виразні малюнки до п'єси Лесі Українки [4].

У післявоєнні роки твори Лесі Українки виходять великими тиражами. Кілька разів видавалась книжка «Вишеньки» яку проілюстрував художник М. Худяк (у музеях зберігаються видання 1949, 1953 і 1956 років. Зберігся оригінал обкладинки до книги «Лісова Пісня» 1958 року В.Остапчука у спілці з О. Юнак. Малюнок виконаний на папері гуашшю і тушшю [2].

У цей же час в українській графіці розпочинається процес відродження мистецтва книги, молоді графіки намагаються досягти синтезу між текстом, ілюстраціями і різними частинами «книжкового організму». Певним чином змінюється і самий принцип ілюстрування. Художники не стільки повторюють і наслідують текст, скільки доповнюють і коментують його, намагаючись передати дух літературного твору, відтворити його засобами графічного мистецтва. Митці нової генерації: О. Губарєв, В. Чебанік, В. Касіян та інші відмовляються від ілюстративних технік попереднього періоду – акварелі, літографії, тим більше від олійного живопису – і звертаються до лінориту. Таким чином, обидва напрями оновлення української графіки перетинаються [1].

Продовжуючи працювати для книги, художники вже не обмежуються прикладом стародруків. Вони намагаються віднайти структуру книги, яка була б характерною саме для їхнього часу, для другої половини ХХ століття. Нові роботи українських графіків характеризуються авторською унікальністю й неповторністю.

З усього початку циклу ілюстрованих видань відрізняється драма – феєрія «Лісова Пісня» ілюстрована серією офортів яку підготував О. Губарєв. Художник надавав перевагу станковим серіям і саме в них розкрився з найбільшою яскравістю й повнотою. Головною спільною рисою робіт О. Губарєва, виконаних у 60-і рр., є потяг до площинності й декоративності зображення. Він намагався візуально зберегти цілісність аркуша, Для цього використовують різні засоби, в тому числі й притаманні українській графіці кінця 50-х – початку 70-х рр. в цілому: розташування монументально трактованих постатей на першому плані, висока лінія горизонту, умовна розробка другого плану, який набуває вигляду “килима” і підкреслює площинність зображення. Приділяється особлива увага ритму композиції. Загалом роботи, як книжкові ілюстрації, так і станкові аркуші, характеризуються лаконізмом і гострою виразністю [1].

У Національному художньому музеї велика колекція оригіналів, з яких друкували ілюстрації в книгах Л. Українки, більшість яких відноситься до другої половини ХХ ст. Кольорові ліногравюри виконані аквареллю до книги «Біда навчить» 1963 р, належать В. Литвиненку. Йому притаманна робота над книгою як

цілісною системою, використання техніки ліногравюри для досягнення органічного зв'язку ілюстрацій з друкованим текстом. Однак ці зміни мають характер експерименту і відбуваються виключно у сфері дитячої книжкової графіки.

Великий внесок у мистецтво ілюстрування зробив В. Чебаник, до книги «Камінний господар» художник працював на вініпласті. Він розробляв не лише ілюстрації а й титульну сторінку, заставки («Дніпро», 1965 р.) [2]. Аналіз творів і деяких робіт дозволяє зробити висновок, що протягом 60-х рр. відбувається загальне оновлення української графіки, в якому беруть участь найталановитіші художники молодого покоління: В.Литвиненко, М. Стороженко, Н. Лопухова, П. Гулина та інші. Художники однаково плідно працюють у книжковій і станковій графіці. Техніка лінориту зберігає величезну популярність. Водночас процес оновлення торкається й інших графічних технік, перш за все малюнка. Митці шукають натхнення в народному мистецтві, стародруках, вивчають українську графіку кінця 20-х – початку 30-х рр., коли техніка лінориту також мала значне поширення. Але кожен з них приділяє особливу увагу площинності й декоративності зображення, відмовляючись від популярної в попередній період «живописної» «розмовної» манери й намагаючись повернути графіці її суто графічне звучання. Спільна мета надає надзвичайно різним за характером роботам графіків 60-х рр. рис стилістичної єдності [1].

Феномен Лесі Українки полягав в тому, що вона одночасно працювала в різних літературних жанрах і тому це приваблювало та цікавило художників, ілюстраторів, театральних художників. У творчості представлені світові сюжети, поезії, лірики, епосу, драми, прози, публіцистики.

Митці вирішують свої образотворчі версії суто в сюжетно-розповідній манері, орієнтуючись на загальні тенденції розвитку графічного мистецтва, що було співзвучним загальним суспільним настроєм цих часів. Саме у виборі найважливішого з точки зору ілюстратора й визначається його творча індивідуальність, світогляд та його тенденційність. Це пояснює стилістичну різнохарактерність трактування творів Лесі Українки в ілюстраціях різних художників.

Список використаних джерел:

1. Ламонова О.В. Київська книжкова графіка кінця 50-х – початку 70-х років ХХ століття. Тенденції розвитку, стилістика, майстри: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17. 00. 05 «Образотворче мистецтво» / В.М. Фоменко. – Київ, 2006.– 36 с.
2. Гулько Лідія. Науково-пізнавальні статті,відгуки / Гунько Л. – Мультимедійне видавництво Сріблицького, 2018. – 493 с. – (Українська література)
3. Лопухова Надія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://256irisiv.livejournal.com/122818.html> – назва з екрану.
4. Івачкевич Іван Сидорович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bibl.com.ua/turizm/20882/index.html> – назва з екрану.
5. Терен Т. Ті, що малюють між слів. 7 українських ілюстраторів, яких варто знати – УП.Культура [Електронний ресурс] / Т. Терен // Українська правда життя : [сайт]. – Режим доступу: <https://life.prawda.com.ua/culture/2016/07/8/214736/>, вільний. – Назва з екрану.
6. Ілюстрації Софії Караффа-Корбут до «Лісової пісні» [Електронний курс]. – Режим доступу: <http://prostir.museum/ua/post/41624> – назва з екрану.